

תוכנית לימוד לסמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

מורנו" להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

יחידה 8 בסדרת: **תפילת הציבור**

חובת השלמת פרשיות התורה:

חובת היחיד והציבור

יחידה מספר 17

ביחידה הקודמת עסקנו בחובת היחיד והציבור לשמוע את קריאת התורה. ביחידה זו נעסוק בתוכן הקריאה בתורה. נבחן את חובת היחיד והציבור לקרוא ולהקיף את כל פרשיות התורה.

תקנת הקריאות במועדים ובשבתות

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מגילה פרק ד הלכה א

משה התקין את ישראל שיהו קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד, שנאמר: "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל". עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה ביחידה הקודמת עמדנו על היחס בין תקנת משה לבין תקנת עזרא. נתייחס כעת לפן אחר של ההבדל בין התקנות. במסכת מגילה מובא פסוק זה עם אמירה מקבילה:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף לב עמוד א

"וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל", מצוותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו. תנו רבנן: משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג במועדים השונים ישנה חובה לקרוא בתורה בעניין המועד, ולעסוק בהלכות של החג הנוכחי. למדנו שתקנת קריאה בתורה במנחה בשבת היא משום יושבי קרנות. כלומר, מכיוון שאנשים אינם עובדים, מנצלים את ההזדמנות ללימוד תורה משותף. דבר זה נכון גם ביחס לחגים, אך מתברר כאן שישנו יתרון נוסף לקריאה בתורה במועדים. ניתן לנצל את ההזדמנות ללימוד על המועד אותו חוגגים! כך הרמב"ם מנסח את ההלכה:

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה ח

מפסיקין למועדות וליום הכפורים וקוראין בעניין המועד, לא בסדר שבת. ומשה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד ענינו, ושואלין ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד, ומה הן קורין? וכו' (המשך הפרק מפרט מה יש לקרוא בכל חג ומועד). זה מהווה מענה לשאלה מה לקרוא במועדים. אך מה קוראים בשני חמישי ושבת? כבר בימי המשנה נהגו בשבתות לקרוא את התורה על הסדר. דבר זה מוכח מכך שהמשנה אומרת שהחל מהשבת הקודמת לראש חודש אדר (או החלה בו), קוטעים את הרצף וקוראים את ארבע הפרשיות. לאחר מכן שבים לקרוא כסדר:

משנה מסכת מגילה פרק ג משנה ד

ראש חדש אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים חל להיות בתוך השבת (השבוע) מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת בשניה זכור בשלישית פרה אדומה ברביעית החדש הזה לכם בחמישית חוזרין לכסדרן האמוראים חולקים בשאלה איזו קריאה נקטעה:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ל עמוד ב

לסדר מאי? רבי אמי אמר: לסדר פרשיות הוא חוזר, רבי ירמיה אמר: לסדר הפטרות הוא חוזר

רש"י מסכת מגילה דף ל עמוד ב

לסדר פרשיות - שבשבתות הללו הפסיקו סדר פרשיות, דלא קראו אלא ארבע פרשיות הללו. לסדר הפטרות הוא חוזר - שעד הנה מפטירין מעין ארבע פרשיות הללו שנויות לעיל בברייתא.

האם בשבתות הללו הפסיקו את קריאת רצף הפרשיות וקראו רק את ארבע הפרשיות, או שקראו את הפרשה שברצף ורק הוסיפו את הפרשה הנוספת מארבע הפרשיות כמפטיר, מה שגרם להחלפת ההפטר. הגמרא ממשיכה ואומרת שמסתבר יותר כדברי רבי אמי, שרצף הפרשיות עצמו נקטע. כידוע, מנהגנו הוא לא לקטוע את רצף הפרשיות, אלא רק לשנות את המפטיר וההפטר בהתאם לארבע פרשיות. ברם, כבר הגמרא מעידה על מנהגי קריאה שונים. במהלך דיון בשאלה אם קריאת פרשת כי תשא מזדמנת בסביבות חודש אדר, אומרת הגמרא שבמקומות מסוימים נדיר הוא שפרשה זו תזדמן בחודש אדר¹, שכן:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כט עמוד ב

לבני מערבא דמסקי לדאורייתא בתלת שנין

יש הבדל בין המנהג שנהג בבבל לבין המנהג של "בני המערב", דהיינו בני ארץ ישראל. חלוקה זו בין המנהגים נמשכה לתקופת הגאונים:

ספר החילוקים שבין אנשי מזרח ובני ארץ ישראל אות מח²

ארצות מזרח עושים שמחת תורה בכל שנה, ובני ארץ ישראל לגי שנים ומחצה³

הרמב"ם מעיד שמנהג בבל הוא שהתפשט בישראל ("מנהג פשוט", כלומר – מנהג שהתפשט בקהילות), ולא מנהג ארץ ישראל:

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה א

המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית, בשנייה אלה תולדות, בשלישית ויאמר יי אל אברם, וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בחג הסוכות, ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים ואינו מנהג פשוט

אם כך, בשלב הראשון הייתה התקנה בימי משה רבינו, לקרוא בתורה. עזרא מיסד והגדיר את מספר העולים ופרטים נוספים, כפי שלמדנו בפתיחת יחידה 16. בשלב מסוים (יתכן שכבר בזמן עזרא, יתכן שמאוחר יותר) התחילו לקרוא בתורה ברצף בזמני הקריאה הקבועים לכך. מסורות שונות התפתחו – חלקן השלימו את הקריאה של התורה כולה בשנה אחת, וחלקן האריכו לשלוש (או שלוש ומחצה) שנים. הרמב"ם מעיד שבסופו של הליך התקבל ברוב הקהילות להשלים את התורה בשנה אחת.

חובת היחיד להשלים את הפרשיות

ככל הנראה, אחרי שהתקבעו מסורות של קריאה, חז"ל הטילו על היחיד לעבור על הפרשיות במקביל לקריאתן הציבורית:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ח עמוד א

אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבן, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו כדאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניה: אשלימו פרשיותיכם עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום

המאירי מסיק מכך שתקנת השלמת התורה על ידי הציבור כנראה קדומה ביותר.

קרית ספר (למאירי) מאמר ה חלק א ד"ה שנינו בא'

לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום וכו', כלומר שיקרא בביתו בכל שבת ושבת סדר הפרשה הנקראת בצבור, ויוסיף בביתו שיקרא ב' מקרא וא' תרגום, ועניין השלמה זו פירושה שיסדרם בדרך קריאת

¹ המאירי, שיובא בהמשך, מביא ראיות נוספות מן הגמרא. הגמרא אומרת שיש לקרוא את הברכות והקללות שבפרשת בחוקות לפני שבועות, וברכות וקללות שבפרשת כי תבוא לפני ראש השנה. מכאן מוכח שהגמרא מכירה רצף כמו שלנו.

² ספר מתקופת הגאונים המפרט הבדלים בין קהילות בבל וקהילות ארץ ישראל באותה תקופה. שם המחבר אינו ידוע.

³ חוקרי המסורות ניסו לעמוד על כמה שאלות בעניין זה: א. האם יש משמעות לפער בין המסורת של סיום התורה בשלוש שנים, המובאת בגמרא, לבין המסורת של שלוש שנים וחצי, המובאת בכתבי הגאונים? ב. האם מדובר במסורת מסודרת של חלוקת פרשיות קבועות, או קריאה שנמשכה לפי ראות הרב והקהילה?

יתכן ויש קשר בין השאלות הללו. אם ישנם קטעים קבועים וידועים מראש לקריאה, ניתן לתכנן לוח קבוע לסיום התורה. אם מדובר בקריאה לפי החלטה מקומית, סביר שמסורות שונות יעידו על טווח של כשלוש שנים-שלוש שנים וחצי, ללא קביעת זמן מדויק.

ניתן גם להביא ראיה לדברים מתוך המחלוקת במגילה לב ע"ב, אם ממשכים ביום שני ממקום שהפסיקו בשבת בשחרית או במנחה. יש מקום לפלפל בזה, ואכמ"ל.

הצבור עד שישלים כל התורה משנה לשנה משבת שאחר החג שמתחילין בספר בראשית עד סוף החג שמסיימין בוזאת הברכה. הא למדת שמנהג קדום היה אצלם להשלים כל התורה משנה לשנה

ערוך השולחן אומר שתקנה זו היא מימות משה רבנו, מאותו הזמן שקבעו שיתקיימו קריאות בציבור:

ערוך השולחן אורח חיים סימן רפה סעיף ב

ולא נודע לנו טעמו של דבר. ובוודאי בשעה שתקן משה רבינו לקרות בתורה תקן גם כן תקנה זו, שכל אחד יקרא שנים מקרא ואחד תרגום

מלשונו של רב הונא ניתן ללמוד שכדאי מאוד לעבור על הפרשיות במקביל לציבור, אך זו איננה חובה. הרי"ף והרא"ש מצטטים את לשון הגמרא, "לעולם ישלים". בשבלי הלקט גם נשמע שזו איננה חובה:

ספר שבלי הלקט ענין שבת סימן עה

וראוי לכל אדם להסדיר פרשיותיו עם הצבור כל פרשה ופרשה בשבתא

אך ברמב"ם נשמע שזו חובה גמורה:

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה כה

אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה בכל שבת בצבור, **חייב** לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע סדר של אותה שבת שנים מקרא ואחד תרגום, ופסוק שאין בו תרגום קוראהו שלש פעמים עד שישלים פרשיותיו עם הצבור

וכך פוסק בשו"ע:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רפה סעיף א

אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום, אפילו "עטרות ודיבן"

מטרת התקנה

ביחידה הבאה, שתעסוק בעליות לתורה, נלמד שיש לעבור על הפרשה לפני שבת כדי להיות מוכנים לעלות לתורה:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלט סעיף א

במקום שנהגו שהעולה עצמו קורא בקול רם, אם לא סידר תחלה הפרשה פעמים שלש בינו לבין עצמו, לא יעלה; ובמקום שהחזן קורא הוא צריך לסדר תחלה

היו שהבינו שחובת שניים מקרא עשויה להיות קשורה לזה:

שער הציון סימן קלט אות ב

ועל כן טוב שבערב שבת יקרא השנים מקרא ואחד תרגום פן יקראוהו למחר לעלות לתורה

כלומר, תיקנו שיקרא שניים מקרא בכדי שיהיה נכון לעלייה לתורה.

ברם מדברי רוב האחרונים עולה להיפך: הדיון הוא אם יוצאים ידי חובת הכנת הפרשה על ידי שניים מקרא:

עולת תמיד סימן קלט אות א

מצוה שגם העולה יסדר בינו לבין עצמו, ובשנים מקרא שקורא בערב שבת יוצא ונחשב בחשבון

פרי חדש אורח חיים סימן קלט סעיף ב

יש להסתפק אם קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום מהני במקום סידור או לא, דהא רבי עקיבא קראוהו לעלות לספר תורה ולא עלה לפי שלא סידר הפרשה, מסתמא כבר קרא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום! ואולי הניחה לקרותה בשבת אחר יציאה מבית הכנסת. ומסתברא דמהני

חלק מן הראשונים מבארים שהתקנה נועדה למצב בו לא ניתן לשמוע את הפרשה בבית הכנסת:

ראב"ן שאלות ותשובות (בתחילת הספר) סימן פח

נ"ל דביחיד הדר בכרך מיירי שאין לו עשרה לקרות בתורה, שצריך לכוון השעה שקורין הציבור בפרשה בבית הכנסת ויקרא גם הוא ביחיד שנים מקרא כנגד שנים הקורין בבית הכנסת, ואחד תרגום כנגד המתרגם בבית הכנסת ... דאם כמו שפירשו רבותיי דבקריאת הפרשה בבוקר בשבת מיירי כמו שאנו רגילין, לימא לעולם יקרא אדם הפרשה בשבת שנים מקרא וכו', עם הציבור למה לי, אלא ודאי עם הציבור ממש כדפרישית

ביחידה הקודמת למדנו שאם אין ציבור, חובת קריאת התורה בטלה. דברי הראב"ן מעלים נקודה מעניינת: גם אם היחיד אינו מסוגל להשתתף בקריאת הציבור, אין זה פוטר אותו מחובתו להשלים את הפרשיות! דבריו

מחדדים את קיומן של שתי חובות נפרדות: חובה אחת של קריאת התורה בציבור, וחובה אחרת של השלמת הפרשיות. בהמשך היחידה נעמיק בנקודה זו.
ברם, גם הראב"ן מסכים שאין לוותר על מנהג שניים מקרא ואחד תרגום שאנו נוהגים:

ואף על פי כן מנהגינו מנהג גמור, דזימנין דלא מצי מכוין דעתיה בבית הכנסת לכל הפרשה ויצא בקריאה שקרא כבר

פוסקים אחרים נתנו סיבה פשוטה יותר:

ספר החינוך הערת המחבר בפתיחת הספר

אחת מן המצוות והיא עיקר ויסוד שכולן נשענות עליו היא מצות לימוד התורה, כי בלימוד ידע האדם המצוות ויקיים אותן. ועל כן קבעו לנו חכמינו זכרונם לברכה לקרות חלק אחד מספר התורה במקום קיבוץ העם שהוא בית הכנסת, לעורר לב האדם על דברי התורה והמצוות, בכל שבוע ושבוע עד שיגמרו כל הספר. ולפי מה ששמענו רוב ישראל נוהגים היום לקרותו כולו בשנה אחת. ועוד חייבונו חכמינו זכרונם לברכה לקרותו כל אחד ואחד מישראל בביתו בכל שבוע ושבוע כמו שקורין אותו במקום הקיבוץ, וזהו אמרם זכרונם לברכה לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור, כדי שישכיל בדברים יותר בקרותו אותו בביתו

לבוש אורח חיים סימן רפה סעיף א

חייבו חז"ל על כל אדם מישראל שישלים הפרשה בכל שבוע עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום, כדי שיהא בקי בתורה

לכאורה הדברים מתחברים לדברי המאירי שלמדנו לעיל. במסגרת התקנה שהציבור ישלים את התורה (תהא התקנה להשלים בשנה או בשלוש וחצי), ישנה תקנה שכל יחיד ויחיד יהיה שותף פעיל בקריאה. הקריאה במקביל לקריאת הציבור לא נועדה לוודא שהיחיד מוכן לעלייה לתורה (למרות שכאמור אף זו מטרה חשובה), אלא להפוך אותו לחלק פעיל בקריאה זו. ערוך השולחן מחבר בין הקריאות ומטרותיהן:

ערוך השולחן אורח חיים סימן רפה סעיף ב

נראה דהחיוב בתורה השמיעה והלימוד כמו שאומרים בברכת אהבה "לשמוע ללמוד", והנה השמיעה היא בשבת מספר תורה כשרה, כתובה כדת וכהלכה, ולכן ילמוד מקודם בחומש ויעלה בקודש לשמוע מספר תורה

נראה שגם דברי הראב"ן, המגבילים יותר את מקומו של שניים מקרא ואחד תרגום, מבוססים על אותו הרעיון. על היחיד להיות שותף בקריאת הציבור – על ידי השתתפות בקריאה הציבורית, או על ידי קריאה מקבילה לקריאת הציבור.

(יתכן זהו הטעם של הראשונים שלמדנו ביחידה הקודמת, האומרים שמי שקרא שניים מקרא במשך השבוע ראשי ללמוד דברים אחרים בעת קריאת התורה בשבת, ואכמ"ל).

נפקא מינה בין הטעמים הללו היא קריאת המועדים. כאמור, במועדים הפסיקו את רצף הקריאה ועברו לקריאת ענייני המועד. אם מוטל על היחיד להגיע מוכן לקריאת הציבור, ודאי שחובה זו נכונה הן לגבי הפרשיות והן לגבי קריאת המועדים (גם לטעמו של הראב"ן, במקרה בו הוא עוסק, ודאי שעל היחיד לקרוא את פרשיית המועדות במקביל לקריאת הציבור). מצד שני, קריאות אלו אינן חלק מרצף התורה, ועל כן לכאורה הן חורגות מדיעת היקף התורה הנקנית על ידי הקריאה הרציפה (כמובן שכל לימוד וקריאה מחזק את ידיעת התורה. אך לכאורה אין סיבה שהיחידים ישקיעו בדיעת החלקים הקשורים לחגים יותר מדיעת שאר התורה).

תרומת הדשן סימן כג

שאלה: הא דאמרינן "לעולם לשלים אדם פרשיות עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום", מי מחייב נמי להשלים בכל יום טוב פרשיות שקורין שחרית ומוסף. ובשבתות של ארבעה פרשיות ג"כ אותן הפרשיות שמוסיפין לקרות או לאו. תשובה: יראה שלא נהגו להשלימו, ואין בידי טעם וראייה כל כך ... משמע מלשון הרמב"ם דטעמא הכי הוא, דכתב וז"ל דאף על פי שכל אדם שומע כל התורה בכל שנה בציבור, חייב לקרותו לעצמו כל שבוע ושבוע סדר של אותו שבת. וכיון דטעמא דהשלמה הכי הוא, נראה דלא אצריכו רבנן אלא שישלים פרשיות של כל התורה רק פעם אחד בשנה, ואם כן לא צריכין להשלים פרשיות של יום טוב ושל ארבע פרשיות ומוסיפין אחרים דהשלימו כל אחת בשבתו. אמנם נראים הדברים דלפי פירוש רבינו חננאל ד... לא מפרש ההיא דרב ביבי בר אבבי בפרשיות דכולה שתא, בהך סברא פליגי, דלהיא גירסא ופירוש אין טעם השלמה בשביל שיסיים התורה בכל שנה כדפרש"י, אלא אפשר כדי שיהא רגיל במה שהציבור קורין, ואם כן היה צריך להשלים פרשיות של יום טוב ומוסיפין לפי טעם זה. ומכל מקום אפילו אי הכי הוא מתישב המנהג לדעת אינך גאוניס, וקרוב בעיני שלא נהגו רבותינו להשלים

תרומת הדשן אומר שחובת קריאת שניים מקרא לפני המועדים תלויה במחלוקת זו. אם המטרה היא להגיע מוכנים לקריאת התורה, לכאורה יש לקרוא גם כהכנה לקריאת המועדים. אם המטרה היא להקיף את התורה, אין הצדקה לחזור שנית דווקא על חלקים אלו במשך השנה. הוא מעיד שנהוג לא לעבור על פרשת המועדות שניים מקרא ואחד תרגום.

מצד שני, מדברי תרומת הדשן במקום אחר משמע אחרת.

המנהג הקדום היה להפטיר בהפטרות 'שוש אשיש' בשבת חתן, בכדי להזכיר את הפסוק "כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה". תרומת הדשן נשאל על איזו הפטרה יעבור היחיד לפני שבת: ההפטרה במוצמדת לפרשה, או להפטרה שעתידים לקרוא בבית הכנסת?

תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן קא

כשיש חתונה יחיד החוזר הסדרא איזה הפטרה הוא מחזיר ביום ששי, שוש אשיש או הפטרה דשבוע? אף על פי שאין חובה לחזור הפטרה, מכל מקום מנהג יש. נראה דיש לו להפטיר הפטרה דשבוע, דמה שנהגין לחזור הפטרה היינו טעם כדי שיוודע בכל השנה מה שמפטירין, כמו שיוודעים מה שקורין בתורה על ידי שחוזרין שנים מקרא ואחד תרגום

ראשית, מוכח מעצם השאלה שיש מנהג קדום לעבור לא רק על הפרשיות, אלא גם על ההפטרות. לגופה של שאלה: לכאורה היא תלויה באותה חקירה: אם מטרת קריאת ההפטרה לפני השבת היא בכדי להיות שותפים פעילים בקריאת הציבור, יש לקרוא את ההפטרה שקוראים רוב עם ישראל. אם המטרה היא להיות מוכנים לקריאה בשבת, לכאורה יש לעבור על מה שהציבור עומד לקרוא בשבת! נראה שתרומת הדשן סובר שגם מטרת המנהג הזה היא ליטול חלק פעיל בקריאה של עם ישראל.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רפה סעיף ז

אין צריך לקרות פרשת יום טוב. הגה: וכן אין לרדף לקרות ההפטרות, ומכל מקום נהגו לקרות ההפטרות

שימו לב שכל החלק האחרון מניח שהעולה לתורה צריך להתכוון לקריאה, בכדי שיוכל לקרוא אותה בציבור. אצלנו נהוג שבעל הקורא קורא, והעולה אינו בהכרח צריך להכין את הקריאה. היחידה הבאה תעסוק בעניין זה. לעת עתה נעיר על כך בהרחבות.

❖ הרחבות – הכנת קריאת התורה על ידי עולה כאשר יש בעל קורא

זמן הקריאה

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ח עמוד ב

רב ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי. תנא ליה חייא בר רב מדפתי: כתיב ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב, וכי בתשעה מתענין? והלא בעשרה מתענין! אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי - מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי. סבר לאקדומינהו, אמר ליה ההוא סבא, תנינא: ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר

חברותא ברכות דף ח עמוד ב

רב ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולא שתא, חשב להשלים קריאת הפרשיות שנים מקרא ואחד תרגום במעלי יומא דכפוריא, בערב יום הכיפורים. תנא לה חייא בר רב מדפתי: כתיב בפרשת יום הכיפורים [ויקרא כג לב]: "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב" ויש לתמוה: וכי בתשעה בחדש מתענין, והלא בעשרה מתענין? אלא כתבה תורה "בתשעה לחדש" לומר לך, שכל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי, כי כך היא כוונת התורה לומר: הכינו עצמכם בתשעה בחודש באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות למחרת, וחייב זה נאמר בלשון "ועניתם" להשמיענו שאכילה זו נחשבת כעינוי. ואם כך עדיף לעסוק ביום זה באכילה ושתיה ולא בהשלמת הפרשיות. סבר רב ביבי בר אביי לאקדומינהו, להקדים קריאת הפרשיות ולקרוא את כולן בשבת אחת או בשתי שבתות. אמר ליה ההוא סבא: תנינא בברייתא: "ובלבד שלא יקדים לקרוא את הפרשיות ושלא יאחר" אלא יקראם יחד עם הציבור

עולה מכאן שיש להשלים את הפרשיות ממש עם הציבור. מדוע? לכאורה ניתן להציע סברות לפי החקירה הקודמת. אם המטרה היא להגיע מוכנים לקריאת התורה הציבורית, הרי שקריאת שניים מקרא מוכרת להתבצע לפני קריאה זו (לפי הראב"ן כמובן שהקריאה אמורה להתבצע במקביל לה). אם המטרה היא שגם כל יחיד ייטול חלק, יש מקום להרחיב את טווח הקריאה.

נציע נפקא מינה: אדם שלא הספיק לעבור על הפרשה לפני שבת. לפי האפשרות הראשונה, השלמה מאוחר יותר לא תסייע בקיום התקנה. לפי הכיוון השני ודאי שכן!

בעזרת הדיון הזה, ניתן גם לחדד את תתי-האפשרויות שהצענו לעיל. אם המטרה היא שכל יחיד ייטול חלק פעיל בקריאת הציבור, יתכן וניתן לרווח את זמן הקריאה הפרטית, לפני או אחרי הציבור, אך החריגה אינה

יכולה להיות גדולה מדי. אם המטרה היא שכל אחד יקיף את התורה באופן פעיל במשך השנה, יתכן ויהיה ניתן להשלים את הפרשיות שהיחיד הפסיד בזמן מאוחר יותר.

ספר אור זרוע חלק ב - הלכות שבת סימן מב אות א

בשחרית [בשבת] משכים וקורא שנים ואחד תרגום, דאמר רב הונא בר יהודה אמר רבי מנחם אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן: לעולם ישלים אדם פרשיותיו בהדי צבורא שנים מקרא ואחד תרגום

האור זרוע אומר שיש להשלים את הפרשה לפני קריאת התורה בשבת, לכאורה בדומה לסוברים כי יש להכין את הקריאה לפני קריאת הציבור.

תוספות מסכת ברכות דף ח עמוד ב

ישלים פרשיותיו עם הצבור - נראה דכל השבוע, מכיון דמתחילין לקרות הפרשה, דהיינו ממנחת שבת ואילך, עד שבת הבאה, נקראת 'עם הצבור'... יש במדרש: ג' דברים צווה רבינו הקדוש לבניו בשעה שנפטר, שלא תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה" משמע דקודם אכילה צריך להשלימה. ומיהו אם השלימה לאחר אכילה שפיר דמי. מכל מקום מצווה מן המובחר קודם אכילה

תוספות אומרים שהטווח הוא החל מצהרי השבת הקודמת, שהרי אז הציבור מתחיל לקרוא את הפרשה הסמוכה. לכתחילה יש להשלים לפני האכילה בשבת, אך ניתן להשלים גם בהמשך השבת. מצד אחד, מוכח שתוספות אינם סוברים שמוכרחים להשלים את הקריאה לפני הציבור. מצד שני, הטווח נגמר בשבת עצמה. המשמעות היא שהחובה היא להשלים "עם הציבור". כאשר הציבור עובר לפרשה הבאה, החובה הסתיימה.

גם מלשון הרמב"ם יש מקום לדייק כך:

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה כה

חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע סדר של אותה שבת

נראה שבעלי התוספות מסכימים שיש לקרוא בדווקא "עם הציבור", אלא שחלקו מהו טווח הזמן שעדיין יכול להיחשב כקריאה יחד עם:

ספר כלבו סימן לו

כתב ה"ר מאיר: מי שלא חזר הסדר שנים מקרא ואחד תרגום קודם שבת, או בשבת עצמה, יכול לחזרה בשבת עד יום ארבע, ואינו קרוי עבר זמנו, כדאיתא פרק ערבי פסחים מי שלא הבדיל וכו', והספר שואל עד כמה א"ר זירא עד יום ד'. ומסיק התם: חד בשבא ותרי בשבת ותלתא בשבת מקמו שבתא.... וכתב הר"ף ז"ל מיהו רבינו יהודה פירש... לענין הפרשה בעינא שישלים פרשיותיו, ולא אקרי "עם הצבור" לאחר השבת, שהרי כבר התחילו לקרות בצבור מסדר אחרת במנחה

לפי רבינו יהודה הטווח מוגדר לפי הזמן בו הציבור קורא את הפרשה הזו. לפי רבינו מאיר הטווח תלוי בהגדרת הטווח של השבת. כשם שניתן לברך את ברכת ההבדלה עד יום שלישי, כך ניתן לומר שניים מקרא, המחובר לקריאה של השבת, עד יום שלישי (ושלישי בכלל). שימו לב שהמהר"ם רומז לכך שאחרי יום רביעי, עבר זמנו, וכבר אין טעם להשלים את הפרשה.

ברם, ראשונים אחרים כותבים שיש להשלים את הפרשיות בהמשך השנה:

ספר אבודרהם סדר תפלת סוכות ד"ה בליל הושענא

בליל הושענא רבא נוהגין מקצת אנשים לקרות את התורה כלה מראש ועד סוף, משום דאמרינן בפרק קמא דברכות (ח, א) לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום. ואפשר שלא השלים כל הפרשיות עם הצבור. ולפיכך קורא בלילה הזה התורה כלה וישתלמו פרשיותיו עם הצבור. ונראה לי שקריאה זו אינו מועלת כלל לפוטרים מתקנת חכמים, כי קריאת התורה כלה בלילה הזה היא פעם אחת כל פסוק, מפני שאין שום אדם שיכול להשלימה כלה בלילה אחת שנים מקרא ואחד תרגום, ולכן יש יחידים שנוהגין להשלימה בחג הסוכות, ויותר טוב היה להשלימה בעשרת ימי תשובה, כדאמרינן בפ"ק דברכות (ח, ב) רב ביבי בר אבבי סבר לאשלומינהו להני פרשיאתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי. פירוש: כדי שלא יהא נחשב לו לעון ביום הכיפורים

מדוע רב ביבי בר אבבי חשב להשלים את קריאת התורה לפני יום הכיפורים דווקא? האבודרהם רומז לסברא אחת, אך אומר מפורשות סברא אחרת: סברא אחת היא ששמחת תורה קרבה, לכן היו שהשלימו את הקריאות במהלך חג הסוכות ועד הושענא רבה. האבודרהם אומר שנכון יותר לחמוק מ'עוון' (כלשונו) החסרת קריאה זו לפני יום הכיפורים.

כך או כך, מוכח שהאבודרהם סובר שהחובה להשלים את הפרשיות עם הציבור היא חובה להשלים את התורה כולה יחד עם הציבור. לכן אין אומרים ש"עבר זמנו" אחרי השבת (והטווח הסובב את השבת), אלא רק בשמחת תורה, כאשר הציבור מסיימים את התורה. הגר"א מסביר שהאבודרהם מבין שמה שאמרה הגמרא, שלא יאחר, היא קביעה לכתחילה בלבד:

ביאור הגר"א אורח חיים סימן רפה סעיף ד

שם בברכות סבור לאשלומינהו כו' תנא כו' והיינו לכתחילה

רבינו שמחה כותב מעין זאת, אך מבאר את הגמרא אחרת:

הגהות מיימוניות הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה כה

כתב רבינו שמחה: אף על פי שעיקר מצווה כל פרשה בכל שבת עם הציבור, אם לא עשה כן ישלים כולם בשמיני עצרת, שבו גומרים הציבור, ובלבד שלא יאחר ולא יקדים מן הציבור יום אחד

רבינו שמחה מפרש שמה שנאמר בגמרא, שאין להקדים או לאחר את קריאת הציבור, באופן שונה. אסור להקדים ולקרוא לפני שהציבור מגיעים לפרשה, ואסור לאחר – מעבר לשמחת תורה, עת שהציבור כולו מסיים את התורה!⁴

אם כך, למדנו שלוש שיטות המקבילות לחקירה לעיל:

מן האור זרוע משמע שיש לקרוא שניים מקרא לפני הקריאה של הציבור בדווקא, בהתאם לשיטה הסוברת כי יש לקרוא כהכנה לקריאה הציבורית.

מן הרמב"ם ובעלי התוספות עולה שיש לקרוא במקביל לציבור. אמנם חלקו מהו הטווח המדויק, אך משמע שבעבור טווח השבת, קריאה זו הלכה לה.

מן האבודרהם ורבינו שמחה עולה שיש להשלים את התורה כולה יחד עם הציבור. לפיכך יש להשלים את הפרשיות עד לשמחת תורה, עת סיום התורה על ידי הציבור.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רפה סעיף ג

מיום ראשון ואילך חשוב עם הצבור.

סעיף ד

מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת, ואם לא השלים קודם אכילה ישלים אחר אכילה עד המנחה; ויש אומרים עד רביעי בשבת; ויש אומרים עד שמיני עצרת

❖ **הרחבות – מיום ראשון, או מצהרי שבת?**

לסיכום:

מה קוראים בקריאות התורה הציבוריות?

כפי שלמדנו ביחידה הקודמת, תקנת ימי משה רבינו ועזרא הסופר לקרוא בתורה בשני, חמישי, שבת ומועדים. מה קוראים בכל אחד מאלו?

במועדים: במסכת מגילה (דף לב ע"א) דורשים מהפסוק "וידבר משה את מועדי ה'" שיש לקרוא בכל מועד מעניינו של המועד. המימרא הבאה בגמרא אומרת שמשה תיקן שיהיו שואלים ודורשים בהלכות כל חג ומועד במועדו. הרמב"ם מקשר בין שתי התקנות הללו.

בשני חמישי ושבת: מן המשניות במסכת מגילה (פרק ד) מוכח שקראו בתורה על הסדר, ובמועדים הפסיקו את הקריאה (ישנה מחלוקת אם היו מפסיקים עבור ארבע פרשיות). הגמרא שם כבר מזהה את המנהג לקרוא את התורה בשנה אחת, לעומת המנהג לקרוא את השנה בשלוש שנים, כפי שמעידים הגאונים ב"ספר החילוקים". הרמב"ם מעיד שהמנהג שפשט בעם הוא המנהג לקרוא את התורה כולה בשנה אחת.

חובת היחיד להשלים את פרשיות התורה

במסכת ברכות (דף ח ע"א) אומר רב הונא בשם רבי אמי שיש לאדם להשלים את הפרשיות במקביל לציבור, שניים מקרא ואחד תרגום. המאירי אומר שמוכח שמנהג השלמת התורה בסוף חג הסוכות הוא מנהג קדום. ערוך השולחן אומר שתקנת שניים מקרא ואחד תרגום תוקנה כבר בימי משה רבנו.

רב הונא אומר "לעולם", ובלשון זו מצטטים הריף והרא"ש את דבריו. שבלי הלקט אומר ש"ראוי" להסדיר את הפרשיות. אך הרמב"ם מנסח ש"חייב" לקרות לעצמו בכל שבוע שניים מקרא ואחד תרגום. השו"ע מצטט את לשון הרמב"ם.

⁴ הגר"א (סימן רפה סעיף ד) אומר שיש אומרים שהדין של "לא יקדים ולא יאחר" הוא לכתחילה, ובדיעבד ניתן להשלים עד שמחת תורה.

מטרת התקנה

השולחן ערוך אומר שבמקום בו נהוג שהעולה קורא בקול, אין להעלות את מי שלא עבר על הקריאה מספר פעמים. שער הציון מבין שחלק ממטרת שניים מקרא היא לעמוד בדרישה זו. מדברי רוב האחרונים עולה להיפך – שיש מצווה לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום, והדיון הוא אם עמידה בדרישה זו מספיקה בכדי לעמוד בתנאי שהציב השולחן ערוך. הראב"ן אומר שמטרת התקנה היא להוות תחליף לחובת שמיעת התורה בציבור, במקום בו יש מניעה מהשתתפות בקריאה הציבורית. הוא מוסיף ואומר שראוי לעבור על הקריאה מפני שלא תמיד מצליחים להתרכז בקריאת התורה בבית הכנסת כראוי. החינוך, הלבוש וערוך השולחן אומרים שחובת שניים מקרא ואחד תרגום היא חלק מן החובה להיות בקיאים ולהכיר את התורה. תרומת הדשן נשאל על קריאת שניים מקרא ואחד תרגום על קריאת המועדים. הוא אומר שזה תלוי בשאלה אם קריאה זו היא הכנה או הקבלה לקריאת הציבור, או שמטרתה היא להכיר את התורה. אם המטרה היא להכיר את התורה, החובה היא לעבור על התורה כסדר, ואין חובה יתרה לעבור בדווקא על החלקים הללו בתורה יותר מחלקים אחרים. הוא מכריע שלא נהוג לעבור על פרשיות המועדים שניים מקרא ואחד תרגום, אך נהוג לעבור על קריאות הציבור, וכן ההפטרות, כדי להיות מוכנים במידה ויידרש לקרוא אותם בקהל עם.

השו"ע מכריע שאין חובה לקרוא את פרשיות המועדים שניים מקרא ואחד תרגום. הרמ"א אומר שכמו כן אין חובה לקרוא את ההפטרות, ובכל זאת נהוג לעבור עליהן במקביל לציבור.

זמן הקריאה

במסכת ברכות (דף ח ע"ב) רב ביבי שוקל לעבור על שניים מקרא של הפרשיות כולן בערב יום הכיפורים. חייא בר רב אומר לו שצריכים לאכול בערב יום הכיפורים. הוא חושב להקדים את הקריאה לפני הציבור, והוא סבא אומר לו שיש ברייתא האומרת שאין להקדים ואין לאחר.

מן האור זרוע נשמע שלא הקדימו ולא איחרו, אלא קראו את שניים מקרא ואחד תרגום בשבת עצמה! בתוספות נאמר שטווח הזמן הוא החל ממנחת שבת, אז הציבור מתחילים לקרוא את הפרשה הבאה, ועד שבת בה קוראים. בצוואתו של רבינו הקדוש ציווה שישלימו לפני שיאכלו בשבת. גם הרמב"ם כותב שהחובה היא חובה שבועית. הכלבו אומר שמכיוון שניתן להבדיל עד יום שלישי, זה אומר שעד יום שלישי עדיין נמצאים בטווח של השבת. לאור זאת הוא מכריע שניתן לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום של השבת עד יום שלישי שאחרי השבת. לכאורה עולה מחלוקת בין בעלי התוספות אם הזמן מוגדר לפי הזמן בו הציבור קורא, או לפי המרחב של השבת (שמסתיים ביום שלישי). באבודרהם אומר שיש להשלים את הפרשיות לפני שהציבור משלים אותן בשמחת תורה, ועדיף גם לפני יום הכיפורים כדי שחסרון קריאתן לא ייחשב לו לעוון ביום הכיפורים. רבנו שמחה אומר שאין לאחר – מעבר ליום בו הציבור מסיים את התורה!

חובת הציבור להשלים את התורה

ביחידה הקודמת למדנו שיש חובה שהציבור יקרא בתורה תדיר. בתחילת היחידה הנוכחית למדנו שבמסגרת התקנה לקרוא בתורה, נוצר סדר של קריאת התורה שנועד להקיף את התורה. חלק ממסגרת זו יצרה את החובה הפרטית להקיף את הפרשיות במקביל לחובה הציבורית. כעת נעבור לשאלת החובה הציבורית.

ספר אור זרוע חלק ב - הלכות שבת סימן מה

מעשה היה בקלוניא באחד שקבל⁵ (בשבת הראוי לקרות פרשת אמור אל הכהנים ועיכב תפלה וקריאת תורה כל היום. וכשהגיע שבת הבאה צווה ה"ר אליעזר ב"ר שמעון זצ"ל להתחיל בפרשת אמור אל הכהנים ולקרותה, וגם בהר סיני הראויה להקראות באותה שבת, ושלא לדלג פסוק אחד מן התורה. לפי כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה בכל שנה ושנה כדי להשמיעה לעם מצוות וחוקים.

ואין לך לומר כיוון שעבר זמן קריאתה הלכה לה אותה פרשה, לפי כי אין קבע בפרשיות לקרות פרשה זו בשבת זו וזו בשבת זו, אלא כי כן נסדרו הפרשיות.

וראיה לדבר: שאם יארע יום טוב בשבת ודוחין הפרשה של אותה שבת מפני פרשה של יום טוב, הלא מיד בשבת הסמוכה ליום טוב חוזר למקום שפסק, ולא אמרינן הואיל ונדחת תדחה

⁵ מהי קבילה זו? כאשר אדם טוען שנעשה לו עוול, והנתבע מתחמק מבוא לדין עמו, הייתה לו זכות לעכב את הציבור. כך מתאר זאת החתם סופר (אורח חיים סימן פ"א):

ענין זה הוא מנהג קדמוני קדמונים. ועדיין בילדותי היו נוהגים זה המנהג והיה עומד בבה"כ הקדושה במקום שהש"ץ עומד ואינו מניחו להתפלל ומבטל התמיד, או ביום הכניסה מעכב להוציא ס"ת מההיכל ואין שום אדם רשאי להעבירו משם בחזקה עד שיבא הפרנס ויפייסו שמעותו לעמוד על ימינו

האור זרוע אומר שאם מסיבה כלשהי ציבור נמנע מקריאת פרשה מסוימת, על ציבור זה להשלים את קריאת הפרשה בשבת הסמוכה. הוא מוכיח זאת מכך שכאשר שבת חלה ביום טוב או חול המועד משלימים את הפרשה בשבת הסמוכה לה.

ניתן לטעון שיש הבדל בין שבת החלה במועד, בו כל עם ישראל קורא פרשה שונה, ולכן הפרשה של אותה שבת נדחית עבור כל עם ישראל, לבין החסרה של קהילה אחת, שיש מקום לטענה שימשיכו לקרוא בשבת הבאה במקום ששאר עם ישראל נמצא בו.

מצב ביניים נוצר כאשר פסח חל בשבת. בשנים אלו, שביעי של פסח חל ביום ששי. בחוץ לארץ יחגגו שמיני של פסח למחרת, ואילו בארץ ישראל יקראו את הפרשה הבאה. בשבת שאחריה אנשי חוץ לארץ אינם מיישרים קו עם אנשי ארץ ישראל, אלא ממשיכים מהפרשה לפניה הפסיקו לפני פסח (ופעמים שפער זה נשמר במשך מספר חודשים!). לכאורה מכאן ניתן להוכיח שלמרות שנוצר פער בין הקהילות, בכל קהילה יש לקרוא לפי הפרשה אליה קהילה זו הגיעה.

כך או כך, האור זרוע מכריע שעל הקהילה להשלים את הפרשה שחסרה, גם אם יש בכך טרחה גדולה לציבור:

ואין לומר שאין לקרות משום טורח צבור, דהא אמרינן במס' סופרים שאפילו בעבור פסוק אחד חוזר וקורא כל הפרשה כדפרישית לעיל ולא חיישינן משום טורח צבור, וכל שכן לכל הפרשה שאין לחוש לטורח צבור כאשר אנו עושים ברוב פרשיות שאנו קורין שתיים ביחד כשהם מרובים על שבתות השנים, וכך הוא מצוה מן המובחר

דבריו נפסקו ברמ"א:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלה סעיף ב

הגה: אם בטלו שבת אחת קריאת הפסוק בצבור, לשבת הבאה קורין אותה פסוק עם פסוקה השנייה לזאתה שבת

המהר"ם מינץ, ביחס למצב שונה מעט, מסייע בהגדרת גבולות הדין:

שו"ת מהר"ם מינץ סימן פה

מה ששאלת, על מעשה שאירע ק"ק ווירמש, בשבת פרשת החדש שהיא ויקהל ופקודי מחוברים לקרות יחד, ונקראו ששה גברי כדינא, וכשהחזן קורא השביעי להשלים הספר נפל תגר בין שני גברא, עד שהספר תורה מונח בטל, ונמשך זה כנגד ב' שעות שלא יכלו להשוותן איזה מהן לקרות לשביעי לסיום הספר, עד שהלכו כמעט כל הקהל חוץ לבית הכנסת, ולקחו עמהם ספר תורה מתוך ארון הקדש והלכו לבית הכנסת של בחורים, ושם קראו שביעי והשלימו הסידרא כתיקונים, ולא נשאר בבית הכנסת של עיר, רק ד' או ה' אנשים אותם בעלי מחלוקת וצירופה. ועתה אתם מחולקים איך לקרות בשבת אחר כך, בשבת של ויקרא, יש מכם שדעתם נוטה לקרות לשבת שבא פרשת ויקהל ופקודי עם ויקרא, ויהיב טעמא למלתא כיון שלא נשלם הסדר בשבת שעבר באותו בית הכנסת ובאותו ספר תורה, כי אם בספר תורה אחרת, ונראה כאלו ספר תורה ראשונה פגומה, וכן לא חשיב השלמה מה שקראו בבית הכנסת הבחורים, כיון דלא קראו כל ספר תורה בחד בית הכנסת, לכן צריך לקרות בשבת הבא ויקהל ופקודי עם ויקרא ויש דעתו נוטה דדי בזה שהשלימו קריאתו בבית הכנסת של בחורים, לכן אין צריך לקרא ולחזור ויקהל ופקודי עם ויקרא בשבת הבא, עכ"ל השאלה.

נ"ל דאין לקרות בשבת הבא ויקהל ופקודי, רק מתחיל סדרה דשבוע דהוא ויקרא. מכמה טעמים:

א. חדא מה שהשלימו הסדרה ושהו יותר מכדי לגמור את כולה, בזה אין נפקותי ויצאו ידי קריאה אע"ג דע"י פלוגתא דתרי גברא נתבטל הקריאה, מ"מ לא דיחוי הוי הני גברי, אלא בכל עת היה כח בידן להשוותן ולקרות וק"ל

ומאי דיהיב השואל טעמא למילתא דלא מהני ההשלמה כיון דלא הוי באותו בית הכנסת. אמינא האי מאי, וכי חילוק או בילק הוא, והיכן מצינו דזה שינוי מקום גרם הפסק?

ב. והנה אמינא, אפילו אם לא סיימו הספר בבית הכנסת של צומריש, ולא יצאו ידי קריאתה דיומא באותי שבת, מכל מקום אין שייך לקרות בשבת הבא ג' סדרות, ויקהל ופקודי עם ויקרא. כי דין זה לא מצינו כי אם בספר אור זרוע ומייתי לה באגודה פ' הקורא וז"ל: באור זרוע, אם בטלו בשבת התמיד ולא קראו הפרשה, אז יקראו בשבת הבאה שני פרשיות עכ"ל. הנה לא כתוב רק אם ביטל השבת אחד התמיד, אז יקראו בשבת הבאה שני סדרות, אבל לא כתב אם ביטול ג' או ד' שבתות יקראו כל אותה סדרות בשבת א', וכן מסתברא, דאם לא כן אין לדבר סוף.

.... לכן נראה לי דווקא שני סדרות יקראו יחד אם יתבטל קריאות שבת, כיון דבלאו הכי מצינו לפעמים שקורין ב' סדרות בשבת אחת, בשנת פשוטות דהרבה סדרות מחוברות, אבל אם נתבטל ב' שבתות אין קורין בשבת הבא ג' סדרות, דלא מצינו שום דוכתי שקורין ג' סדרות בחד שבת, אם כן הכי עובדא דידן, אם באת לקרא מה שלא נקרא בשבת שעבר, היה צריך לקרות ג' סדרות, ויקהל ופקודי עם ויקרא, וזה לא מצינו, ואין בזה שום דיעה ולא תקנה לקרות בשבת הבא ג' סדרות.

ג. ועוד יש גריעותה הכא, כיון דפקודי הוי סיום הספר, אין סברא בשבת אחד לקרות מספר לספר, דזה לא מצינו בשום דוכתה, ובפרט למנהגינו דאנן נהגינן כשיש ב' סדרות דבוקות אז חד גברא קרי סוף סידרה ראשונה ותחילת סידרה שנייה יחד, ויפה מנהגי כדי שלא להפסיק בין סידרה לסידרה כדי שיהא נראי כאלו הוא חד סידרה, א"כ כי קורין הכא פקודי עם ויקרא אז היה צריך לקרות לחד גברא סוף פקודי ותחילת ויקרא, [אין] זה מן הנכון לקרות מתרי חומשי לגברי חד לחברם יחד, כי תיקון סופרי' להפרידם בארבע שיטי' שיש חלק בין חומש לחומש כדאיתא במסכת סופרים. וכן אנו נהגינן דלאחר סיום הספר עונים הקהל בקול רם חזק, וטעמא של אותו מנהג, כמו שכתב אחר כל פרק או אחר סיום המסכת הדרין עלך, כלומר מאחר דסיימו הפרק או המסכת השמר לך פן תשכח את הדברים כו', חזור בהן שלא תשכח, או כמו שנהגו לומר לחזן ישר כחך, כלומר גמרת מצוותך, יהי רצון שתזכה לומר יתר מצוות, וה"נ פי' סיימת החומש יישר כחך, א"כ הקהל קוראים בקול רם שנסיים החומש, לכן אין סברא ונכון לקרא עוד לאותו גברא תוך החומי השני, וכן מסתברא שלא לקרות מחומש לחומש בשבת אחי, ותו לא מידי. עושה שלום במרומיו כו'.

כני משה טרוד משה לוי מינץ.

המהר"ם מינץ מגביל את דינו של האור זרוע בשלוש הגבלות:

- א. אם הציבור המשיך את הקריאה במקום אחר, לא חלה חובת השלמה (גם אם עברו כמה שעות בין הקריאות).
 - ב. יש להשלים פרשה אחת בלבד, ולא יותר.
 - ג. אין להשלים פרשה מהספר הקודם.
- נרחיב על כל אחד מן הקריטריונים הללו:

הגדרת "ציבור" המחויב בהשלמה

במעשה של המהר"ם מינץ היה ויכוח בבית הכנסת, ובשלב מסוים חלק מן הציבור עבר למקום אחר והמשיך את הקריאה שם. המהר"ם מינץ אומר שהקריאה במיקום החדש נחשבת המשך של קריאת הציבור הזה. אם כך, הציבור בפועל השלים את קריאת הפרשיות. לכאורה יש בכך שלושה חידושים: א. למרות שעבר זמן, זה נחשב המשך הקריאה, ואף המשך הקריאה של אותו הציבור. ב. למרות שקראו במיקום שונה, קריאה זו נחשבת המשך הקריאה של הציבור המקורי. ג. למרות שרק חלק מן הציבור עבר (אמנם חלק ניכר, אך לא כולו), קריאה זו מהווה המשך לקריאה של המקום המקורי.

חלק מן האחרונים מרחיבים את הגדרת ה"ציבור" לעניין זה בצורה משמעותית ביותר:

אמת ליעקב פרק א סעיף ו

הא דאם בטלו קריאת הפרשה בשבת אחת צריכים להשלים בשבת אחרת היינו כשבטלו בכל בתי כנסיות שבעיר אבל אם בטלו קריאת הפרשה בבית הכנסת אחת לסבה מן הסבות ובשאר בתי כנסיות שבעיר קראו לא מקרי ביטול ואין צריך להשלים בשבת אחרת

עולת שבת סימן רפב ס"ק ז

במקום שיש יותר מבית הכנסת אחד, אם קראו בבית הכנסת אחד אף על פי שלא קראו בבית הכנסת אחרים, לא נקרא ביטול התמיד ואין צריך להשלים בשבת הבא אחריו

השאלה כאן היא מהי ההגדרה של ציבור. הפוסקים הללו מבארים שאם המהר"ם מינץ יכול לראות בקריאה במקום אחר, על ידי חלק מן הציבור, השלמה לקריאת הציבור, הרי שכל העיר נחשבת ציבור אחד. נחמד את משמעות ההרחבה הזו. ביחידה הקודמת עמדנו על כך שחובת קריאת התורה בציבור היא חובת הציבור, והיחיד אינו חייב בה (באופן זה או אחר, כפי שלמדנו שם). בחלק הקודם עסקנו בחובת היחיד לקרוא את הפרשיות במקביל לציבור. האור זרוע לימד אותנו שיש חובה שהציבור כולו ישלים את הפרשיות. ברם, חובה זו היא חובת ציבור בלבד, באופן שלמדנו ביחידה הקודמת. שם למדנו את דברי הרוג'ובר, האומר שרק אם לא התכנס מניין יש חובה לכנס מניין לקרוא (בהמשך נברר אם חלה חובת קריאת הפרשה על הציבור שלא התכנס כלל, לעניין שיהיה חייב להשלים את הקריאה?). אך אם קראו בעיר, אין חובה לכנס מניין שנית. האמת ליעקב אומר שחובת השלמת הפרשיות דומה ומקבילה לכך. אם קראו את הפרשה בעיר, כל אנשי העיר יצאו ידי חובת קריאת הפרשה בציבור. כמובן שאין זה פוטר אותם מחובת השלמת הפרשיות במקביל לציבור!

אחרונים רבים אומרים שהרחבה זו אינה מוצדקת:

אליה רבה סימן קלה ס"ק ב

כתב עולת תמיד שם ... ונייל מגוף התשובה שם דווקא כשהקהל מבית הכנסת זה היו קוראים רק שהיו בבית הכנסת אחרת, אבל אם קהל זה לא היו קוראים כלל צריך להשלים

שערי אפרים שער ז סעיף י

אם רוב הציבור לא שמעו כלל, אף על פי שיש שם בתי כנסיות אחרות שקראו שם כדון, מכל מקום אותן שלא שמעו הקריאה, והם רוב הציבור של בית כנסת זה, צריכים להשלים הקריאה

כוונת המהר"ם מינץ אינה שקריאה אחת בעיר מוציאה את העיר כולה ידי חובתה. קריאה של הקהילה מוציאה אותה ידי חובה. במקרה זה, אמנם עברו למקום אחר, והיה הפסק גדול בין הקריאות, אך חלק ניכר מן הקהילה קראו בתורה. לכן כל הקהילה יצאו ידי חובת הקריאה.

השלמת יותר מפרשה אחת

האור זרוע אומר כי ציבור שהחסיר קריאת פרשה ישלים את הפרשה בשבוע שאחריו. המהר"ם מינץ אומר שגם כאשר יש צורך להשלים פרשה, אין לחרוג מתקנות חז"ל. חז"ל תיקנו לקרוא פרשה או שתיים בכל שבת. על כן אין לקרוא יותר משתי פרשות בכל שבת. בשערי אפרים פוסק את דבריו:

שערי אפרים שער ז סעיף ט

אם אותו שבת שבטלו היה צריך לקרות שני סדרות מחוברים, אין לקרות הסדרות שנתבטלו, רק הסדר השייך לאותו השבת בלבד. וכן אם בטלו כמה שבתות אין לקרות כל מה שבטלו יחד, רק קורין הסדר של שבת שלפניו עם סדר שבת זו בלבד

האליה רבה וערוך השולחן חולקים:

אליה רבה סימן קלה ס"ק ב

נ"ל הוא הדין כשבטלו שנים או שלשה שבתות יקראו כל הפרשיות שביטלו בפעם אחת

ערוך השולחן אורח חיים סימן קלה סעיף ו

ודברים תמוהים הם, דהא כיון דחובה היא להשלים מה שלא קראו, מה לי תרי מה לי תלת? ואפילו אם לא קראו כמה שבתות נראה שחובה להשלים כולם

האור זרוע אינו אומר שיש לשנות את סדרי הקריאה, או לייצר סדרי קריאה חדשים. הוא אומר שהתקבעה תקנה להשלים את כל התורה כולה בכל שנה. אם הדרך לעשות זאת היא על ידי קריאת מספר פרשיות, מדוע שלא יקראו מספר פרשיות (בין אם בשבת אחת החסירו פרשה כפולה, ובין אם החסירו מספר שבתות, יש לקרוא את כל הפרשיות שהחסירו)?

אם נשוב לחלק הראשון של היחידה, נזכור שחלוקת הפרשיות הקבועה מאוחרת יחסית. התורה חולקה לפרשיות שונות בתקופות שונות. כמובן שאין לשנות את המנהג, ויש לקרוא בכל שבת את הפרשה שעם ישראל קוראים באותה השבת. אך אם החסירו קריאה של פרשה, או כמה פרשיות, חובת השלמת התורה עדיין רובצת על הציבור, ואין הצדקה לוותר על חובה זו בגלל מנהגי חלוקת התורה.

האור זרוע הדגיש שאין קביעות לפרשה מסוימת בשבת מסוימת. חלוקה זו נועדה לוודא שכולם משלימים את התורה יחד. היצמדות לקביעות זו באופן מופרז תהרוס את מטרתה. אם בשבת מסוימת לא קראו, ובשבת הבאה ימשיכו בסדר הפרשיות של שאר עם ישראל, היצמדות זו לקריאת "פרשת השבוע" תמנע את השלמת התורה! זו הנקודה שמדגיש ערוך השולחן.

נראה שהמהר"ם מינץ בעצם חולק על הנקודה הזאת. הוא מסכים שיש להשלים פרשה, אך עם ישראל קיבע את הפרשיות לשבתות. יש מושג של "פרשת השבוע" שהתקבע בעם ישראל, ואין לזח ממנו. אם החסירו פרשה, יש להשלימה, אך תמיד יש לקרוא את פרשת השבוע הנוכחית, אותה קוראים יתר העם, גם אם המשמעות היא שבסופו של דבר קהילה זו לא תקרא את כל התורה כולה באותה שנה.

נפקא מינה מעניינת לשאלה זו מופיעה בפתחי שערים על השער אפרים. מה יקראו במנחה, שני וחמישי בקהילה בה לא קראו את הפרשה בשחרית בשבת?

פתחי שערים פרק ז סעיף לח אות ג

יש להסתפק אם יש לקרוא במנחה הפרשה של אותו הסדר שביטלו בשחרית, או של שבת הבאה? ולכאורה נראה שיש להם לקרוא של שבת הבאה, דפרשה ראשונה של סדר זה כבר קראו במנחת שבת לפניו ובשני וחמישי ומכל מקום אין בידי להכריע, שאם ירצו לקרוא את הפרשה מסדר זה שביטלו אותו שפיר דמי, כיוון שסדר זה הוא חובת היום, ואכתי לא פרח מינייהו, וחיובא רמי עלייהו להשלימו, לכן אפשר שיכולין לקרוא על כל פנים במנחה הפרשה ראשונה אבל לעניין קריאת שני וחמישי נראה שאין להם לקרוא רק בסדר של שבת הבאה, דמאחר שכבר עבר השבת כבר התחיל בשבוע זה חובת סדר השבוע, וקריאת הסדר אינה חובה רק לתשלומין, ומיבעי לאקדומי חובת שעתיה ברישא, דכי האי גוונא אמרינן לעניין לא התפלל ערבית, מתפלל שחרית שתיים, שמתפלל תחילה חובה ואחר כך של תשלומין, אף על גב דלעניין הקריאה בשבת קורין תחילה הסדר של שבת שעברה, היינו כדי לקרוא בתורה כסדרה

וכן פוסק בדגול מרבבה:

דגול מרבבה אורח חיים סימן קלה סעיף ב

לא יקראו בשני או בחמישי כל הסדרה משבת העבר, כי בחול יש ביטול מלאכה לעם, אלא יקראו רק הפרשה מן הסדרה של שבת הבא. ולא מן הסדרה שביטלו בשבת העבר, כי לעולם אין דוחין דבר שזמנו אז מפני דבר שכבר עבר זמנו. ועוד, דאיכא למיחש שהשומע יאמר שזו הסדרה השייך היום, ולא ידע שזה תשלומין

הן בפתחי שערים והן בדגול מרבבה נראה שמבינים שיש מושג של "פרשת השבוע", וקריאת הפרשה שחסרה היא בגדר השלמה, לא בגדר המשך קריאת התורה. שימו לב להשוואה שהפתחי שערים משווה בין השלמת תפילה בזמן התפילה הבאה, להשלמת הפרשה. השוואה זו מחדדת לנו שהוא מבין שהשלמת הפרשה נעשית כתשלומין על מה שהחסירו, לא כהמשך הקריאה ממנה הפסיקו. יש לציין שגם הגר"א מעיר על הלכה זו:

ביאור הגר"א אורח חיים סימן קלה סעיף ב

אם בטלו כו'. כמ"ש בתפלה טעה ולא התפלל כו' :

ניכר שגם הגר"א סובר שיש מושג של פרשת השבוע, וקריאת הפרשה החסרה היא בגדר תשלומין (אחרת מה עניין זה לזה?).
נזכיר את לשונו של האור זרוע:

ספר אור זרוע חלק ב - הלכות שבת סימן מה

ואין לך לומר כיוון שעבר זמן קריאתה הלכה לה אותה פרשה, לפי כי אין קבע בפרשיות לקרות פרשה זו בשבת זו וזו בשבת זו, אלא כי כן נסדרו הפרשיות

מלשון האור זרוע נראה לא כך. מלשונו משמע שאין קבע לפרשיות. כלומר: חלוקת הפרשיות נועדה לסייע לעם ליישר קו ולוודא שכולם מסיימים את התורה יחד. אם החסירו פרשה, קריאתה בשבוע הבא איננה בגדר תשלומין, אלא בגדר המשך קריאת התורה כסדרה! לפיכך, אין שום סברא לחרוג מסדר הפרשיות. (יש לציין שיתכן ובשני וחמישי עדיין נכון לקרוא את העלייה הראשונה שיתר העם קורא, ולא העלייה מתוך הפרשה הקודמת, מכיוון שיתכן ויש לקרוא את העלייה ששאר העם קורא, גם אם קהילה זו תתחיל ממקום אחר בשבת. יש מקום לפלפל בזה. המחלוקת הניכרת כאן היא לא בשאלה זו, אלא בשאלה אם מבחינה עקרונית קריאת הפרשה הקודמת היא בגדר המשך קריאת התורה, או בגדר של תשלומין).

קריאה מספרים שונים

בשערי אפרים פוסק כמהר"ם מינץ:

שערי אפרים שער ז סעיף ט

אם בטלו פרשת ויחי, שהוא סוף הספר, אין לקרותו בשבת שאחריו עם שמות, שהוא ראש הספר, וכן בשאר סוף הספר וראש הספר אין לקרות מחוברין, כי צריך שיקרא איש אחד סוף הסדר וראשו שיתחברו יחד, כדי שתי סדרות מחוברין, ובשני ספרים אין נכון לעשות כן

האם מדובר בעניין טכני בלבד, של אופן חיבור הפרשיות?

יתכן ומה שעומד בשורש העניין הוא הסברא הקודמת. אם השבת היא "שבת פרשת שמות", הרי שבהכרח יש לקרוא את פרשת שמות. אין אפשרות לחבר את העולה של ויחי לעליה ראשונה של שמות, מכיוון שאלו ספרים שונים, ועל כן יש לקרוא את פרשת שמות בלבד.

כאמור, לכאורה האור זרוע היה אומר שאין מושג של "שבת פרשת שמות". אם הקהילה הגיעה לפרשת 'ויחי', יש לקרוא אותה. גם אם האור זרוע יסכים שאין לקרוא פרשיות משני ספרים שונים, אין מניעה שבשבת זו יקראו את פרשת 'ויחי', ובשבת שאחריה את פרשיות 'שמות' ו'אורא'. כאמור, מסתבר שגם כאן יהיה הבדל בתפיסה של האור זרוע, האומר שאין מושג של "פרשת השבוע", לבין המהר"ם מינץ והשערי אפרים, הסוברים שיש.

יש לציין שיש פוסקים המתייחסים למושג של "פרשת השבוע" בצורה אף יותר חדה:

כף החיים סימן קלה ס"ק ה

לעני"ד נראה שהאחד יקרא פרשה שבטלו כולה, וגם יתחיל לקרות ג' פסוקים בפרשה דחיובא דיומא, כדי שיהו כולם קוראים ומברכים בחיובא דיומא

כאמור, לפי האור זרוע לא ברור שיש מושג של "חיובא דיומא". מסתבר שהחיוב הוא להתקדם במקביל בתורה באופן שיוביל בצורה סבירה לסיום התורה בשמחת תורה יחד עם עם ישראל. השערי אפרים אומר שקריאת הפרשה הקודמת היא בגדר תשלומין, אך כאשר מחברים פרשיות יש לחלק את העלייה הרביעית בין הפרשיות, כדי ליצור שוויון בין הפרשיות. כפי החיים אומר: אבל אין שוויון בין הפרשיות! כאשר מחברים את הפרשיות יש שוויון ביניהן, ולכן יש לחלק את העליות בצורה שוויונית (שלוש עליות וחצי לכל אחת). אך במקרה זה רק משלימים את הפרשה הקודמת. אין הצדקה שעולים יעלו לתורה בפרשת ההשלמה. על כן יש לקרוא את כולה ולהתחיל את הפרשה הבאה, באותה העלייה.

למעשה פוסקים רבים חולקים על המהר"ם מינץ:

פרי חדש אורח חיים סימן קמ"ד סעיף א

הר"ם מינץ סימן פ"ה שאין קורין בשבת אחת בשני חומשים אפילו שאין שם דילוג, כגון פרשת פקודי ופרשת ויקרא, עד כאן, ואין בדבריו טעם לסמוך עליו, לכן הקורא בשני חומשים לא הפסיד

ערוך השולחן אורח חיים סימן קלה סעיף ו

יש מי שאומר דאם בטלו הסדרה שבסוף ספר לא יקראה בשבת הבא עם הסדרה של הספר השני, מפני שהרביעי צריך לקרות משני הסדרות, ואי אפשר לחבר משני ספרים קריאה אחת [מגן אברהם] ותמוה הוא, דאטו לעיכובא הוא שיהא אחד מחבר השני סדרות? ועוד, איזה איסור יש בזה אם יחברום? והעיקר נראה דבכל אופן החיוב להשלים בשבת הבא

אם אין ציבור

עסקנו במקרים בהם הציבור התכנס, ומסיבות שונות לא השלימו את קריאת פרשת השבוע. מהו הדין אם הציבור לא התכנס?

ביחידה הקודמת למדנו שחובת קריאת התורה חלה על הציבור בלבד. בתחילת היחידה הנוכחית למדנו שיש חובה ליחיד להשלים את הפרשיות עם הציבור. אך אם הציבור לא התכנס, לא חלה עליו חובת קריאת התורה. האם חובת השלמת הפרשיות נותרת על היחידים שבציבור בשבת הבאה כאשר הם מתכנסים?

שערי אפרים שער ז סעיף לט

אם לא בטלו באונס, רק שלא היה שם עשרה בשבת זה, אין צריכים להשלים בשבת הבאה. ואם היו עשרה, צריך דווקא להשלים בשבת הבאה

פתחי שערים שם ס"ק ל

דווקא היכא דבני חיובא הם לקרות, אלא שאירע להם אונס. אבל היכא דלא הוו עשרה מעיקרא, לאו בני חיובא נינהו, ואין צריכים להשלים, דמעיקרא הכי אתקון חיוב הקריאה על מקום שיש שם עשרה דוקא

השערי אפרים מבין שגם חובת השלמת הפרשיות הציבורית חלה על הציבור, ולא על היחידים שבו. לכאורה הסברא לכך היא שבכל מקרה מוטל על היחידים לקרוא את הפרשיות (במסגרת שניים מקרא ואחד תרגום) כפי שלמדנו בתחילת היחידה. חובת קריאת התורה הציבורית לא חלה במקרה שהציבור לא התכנס. אם כך, אין הצדקה לחייב את הציבור, שלא היה בשבת הקודמת, להשלים את הפרשה. ברם, רבים חלקו על כך:

שו"ת שבות יעקב חלק ג סימן ו

שאלה מאיזה ישוב שעושין מנין בכל שבתות השנה אם אפשר, ולפעמים נתבטל שאין להם מנין, אם באותו שבת שיש להם מנין מחוייבים לקרות שני פרשיות, דהיינו הפרשה משבת העבר והפרשה משבת זו ...

תשובה: ... דקדק הרב בהגהה וז"ל שאם בטלו שבת אחת קריאת הפרשה בציבור, לשבת הבאה קורין אותה עם פרשה השייכה לאותה שבת עכ"ל, משמע מלשונו דווקא אם לא בטלו רק שבת אחת על פי איזה סיבה הוא דמשלימין בשבת הבאה, אבל אם רגילין איזה פעמים לבטל הקריאה, אין להשלים בשבת שעושין מנין, דאם כן יבוטל מנהגן של ישראל לקרוא בשבת רק הסדר המיוחד להם על פי תקנות חז"ל

השבות יעקב סובר שיש מושג של "פרשת שבוע", ואומר שאם קריאת הציבור מתבטלת תדיר, אין להשלים, מפני שזה פוגע בפרשת השבוע יותר מדי. מצד שני, הוא אינו אומר שאם הציבור לא התכנס אין חובה לקרוא. משמע מדבריו שאילו באופן חד פעמי הציבור לא היה מתקבץ, היו משלימים את הפרשה, על אף שלא היה "ציבור" שהחסיר את הקריאה.

שו"ת חיים שאל חלק א סימן עא אות ה

על אודות בני הכפר שהם מניין בצמצום, ויום שבת בבקר שנאנס אחד מהם בחולי ולא בא לבית הכנסת, ובמנחה אנס עצמו ובא והיה מניין, ונסתפקת אם במנחה יקראו הפרשה שלא קראו בבקר ויעלו ז' עולים ומפטיר. או יקראו ג' עולים כל הפרשה. אשיבך על קנך דלדעתך הקצרה הדבר פשוט דבמנחה יקראו בפרשה הבאה ככל ישראל ג' עולים, ובשבת הבאה יקראו שתי פרשיות ... ואם נמצאו בשבת עשרה מישראל בעיר של גוים והם מעיר גדולה הסמוכה וכבר בעיר הגדולה קראו הפרשה בבית הכנסת אלו העשרה אינם משלימים לשבת הבאה, כיון שבבית הכנסת שלהם קראו, ושבת הבאה קורין הפרשה אחרת, אין לאלו להתאסף ביחד ולקרות שתי פרשיות בבת אחת בספר תורה

החיד"א אומר בצורה ברורה – אם עיקר הציבור קרא, גם אם יותר ממניין החסיר את הקריאה, אין למניין זה להשלים את הקריאה בשבת הבאה, מפני שהציבור כבר קרא בתורה. אך אם לא התקבץ מניין, יש להשלים את הקריאה בשבת הבאה.⁶
יש לציין שהדגול מרבבה חולק על החיד"א:

דגול מרבבה אורח חיים סימן קלה סעיף ב

אם ביטלו שבת שחרית הקריאה ובמנחה כבר מצאו מנוחה, אם יש פנאי לקרות כל הסדרה יקראו במנחה כל הסדרה ויקראו שבעה גברי, כי כל יום השבת הוא זמן הקריאה

הדגול מרבבה אומר שאם לא קראו בשחרית, וניתן לקרוא במנחה, נכון לקרוא את הפרשה במנחה.

פסיקת תשובת במראה הבזק

בשנת ה'תש"פ, בשל התפרצות נגיף הקורונה בעולם, יצאה החלטה שבמשך תקופה ממושכת לא יתקיימו תפילות במניין. במשך התקופה הזו לא היה ציבור שהתכנס, ולא קראו בתורה בציבור במשך כל התקופה הזו.

תשובת במראה הבזק (עתידי לעלות לדפוס)

שאלה: האם צריך להשלים את הקריאה בתורה של כל הפרשיות שלא קראנו בתקופה שבוטלו התפילות בבית הכנסת מחמת נגיף הקורונה?

תשובה: מעיקר הדין, קהילה שלא קראו בה בתורה במשך שבת אחת או כמה שבתות, עליהם להשלים את כל הפרשיות שלא קראו בשבת הבאה שיתאפשר להם לקרוא בתורה, בין אם הפרשיות מחומש אחד ובין אם הם מכמה חומשים, ואף אם יצטרכו לשם כך לקרוא מספר רב של פרשיות בשבת אחת. ואין חילוק אם התאספו למניין ולא קראו בתורה מחמת איזו סיבה, או שכלל לא התאספו למניין.

ואם לא קראו בתורה בבית הכנסת, אך התקיימו מניינים במקומות אחרים כגון בבתי כנסת אחרים או במניינים בבתיים וכדומה, אם רוב הציבור שמע קריאת התורה אין צריכים להשלים, ואם רוב הציבור לא שמע קריאת התורה צריכים להשלים. רוב הציבור מוגדר כרוב המתפללים הקבועים באותו בית כנסת.

אין משלימים אלא את פרשיות השבוע מהשבתות בהם התבטלה הקריאה, אך אין משלימים את הקריאות של ימי שני וחמישי, של המועדים, ושל ד' פרשיות.

כאשר משלימים את הפרשיות, יש לקרוא את הפרשיות כסדרן. מן הראוי לחלק את שבעת העליות הראשונות בשווה בין כל הפרשיות, ולחבר את הפרשיות בעליות, דהיינו שאחד העולים יקרא מקצת מסוף פרשה אחת וימשיך אל הפרשה הבאה, כפי שעושים בשבתות עם פרשיות מחוברות, אך אין לדקדק בזה יתר על המידה. במקום שקוראים פרשיות משני חומשים, יש לסיים את העלייה בסוף החומש. כמו כן, יש להקפיד שיהיו שבע עליות בחומש אחד, או מהחומש הראשון או מהחומש השני. יש לקרוא את ההפטרה של הפרשה של אותה השבת, שבה מסיימים את הקריאה.

❖ **הרחבות – תשובת "במראה הבזק" המלאה**

רבנות – שו"ע סימן קלה רפב רפה

⁶ יש מקום לטענה שמכיוון שהתקבץ מניין בשבת בצהריים, חובת פרשת השבת הזו חלה עליהם, למרות שאין אפשרות להשלים את קריאת שחרית במנחה. אך סברא זו דחוקה – קשה לטעון שהחובה חלה בזמן בו לא ניתן לקיים את הקריאה.

לסיכום:

תקנת הקריאות במועדים ובשבתות

כפי שלמדנו ביחידה הקודמת, תקנת ימי משה רבינו ועזרא הסופר לקרוא בתורה בשני, חמישי, שבת ומועדים. מה קוראים בכל אחד מאלו?

במועדים: במסכת מגילה (דף לב ע"א) דורשים מהפסוק "וידבר משה את מועדי ה'" שיש לקרוא בכל מועד מעניינו של המועד. המימרא הבאה בגמרא אומרת שמשה תיקן שיהיו שואלים ודורשים בהלכות כל חג ומועד במועדו. הרמב"ם מקשר בין שתי התקנות הללו.

בשני חמישי ושבת: מן המשניות במסכת מגילה (פרק ד) מוכח שקראו בתורה על הסדר, ובמועדים הפסיקו את הקריאה (ישנה מחלוקת אם היו מפסיקים עבור ארבע פרשיות). הגמרא שם כבר מזהה את המנהג לקרוא את התורה בשנה אחת, לעומת המנהג לקרוא את השנה בשלוש שנים, כפי שמעידים הגאונים ב"ספר החילוקים". הרמב"ם מעיד שהמנהג שפשט בעם הוא המנהג לקרוא את התורה כולה בשנה אחת.

חובת היחיד להשלים את פרשיות התורה

במסכת ברכות (דף ח ע"א) אומר רב הונא בשם רבי אמי שיש לאדם להשלים את הפרשיות במקביל לציבור, שניים מקרא ואחד תרגום. המאירי אומר שמוכח שמנהג השלמת התורה בסוף חג הסוכות הוא מנהג קדום. ערוך השולחן אומר שתקנת שניים מקרא ואחד תרגום תוקנה כבר בימי משה רבנו.

רב הונא אומר "לעולם", ובלשון זו מצטטים הריף והרא"ש את דבריו. שבלי הלקט אומר ש"ראוי" להסדיר את הפרשיות. אך הרמב"ם מנסח ש"חייב" לקרות לעצמו בכל שבוע שניים מקרא ואחד תרגום. השו"ע מצטט את לשון הרמב"ם.

מטרת התקנה

השולחן ערוך אומר שבמקום בו נהוג שהעולה קורא בקול, אין להעלות את מי שלא עבר על הקריאה מספר פעמים. שער הציון מבין שחלק ממטרת שניים מקרא היא לעמוד בדרישה זו. מדברי רוב האחרונים עולה להיפך – שיש מצווה לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום, והדיון הוא אם עמידה בדרישה זו מספיקה בכדי לעמוד בתנאי שהציב השולחן ערוך.

הראב"ן אומר שמטרת התקנה היא להוות תחליף לחובת שמיעת התורה בציבור, במקום בו יש מניעה מהשתתפות בקריאה הציבורית. הוא מוסיף ואומר שראוי לעבור על הקריאה מפני שלא תמיד מצליחים להתרכז בקריאת התורה בבית הכנסת כראוי. החינוך, הלבוש וערוך השולחן אומרים שחובת שניים מקרא ואחד תרגום היא חלק מן החובה להיות בקיאים ולהכיר את התורה. תרומת הדשן נשאל על קריאת שניים מקרא ואחד תרגום על קריאת המועדים. הוא אומר שזה תלוי בשאלה אם קריאה זו היא הכנה או הקבלה לקריאת הציבור, או שמטרתה היא להכיר את התורה. אם המטרה היא להכיר את התורה, החובה היא לעבור על התורה כסדר, ואין חובה יתרה לעבור בדווקא על החלקים הללו בתורה יותר מחלקים אחרים. הוא מכריע שלא נהוג לעבור על פרשיות המועדים שניים מקרא ואחד תרגום, אך נהוג לעבור על קריאות הציבור, וכן ההפטרות, כדי להיות מוכנים במידה ויידרש לקרוא אותם בקהל עם.

השו"ע מכריע שאין חובה לקרוא את פרשיות המועדים שניים מקרא ואחד תרגום. הרמ"א אומר שכמו כן אין חובה לקרוא את ההפטרות, ובכל זאת נהוג לעבור עליהן במקביל לציבור.

זמן הקריאה

במסכת ברכות (דף ח ע"ב) רב ביבי שוקל לעבור על שניים מקרא של הפרשיות כולן בערב יום הכיפורים. חייא בר רב אומר לו שצריכים לאכול בערב יום הכיפורים. הוא חושב להקדים את הקריאה לפני הציבור, והוא סבא אומר לו שיש ברייתא האומרת שאין להקדים ואין לאחר.

מן האור זרוע נשמע שלא הקדימו ולא איחרו, אלא קראו את שניים מקרא ואחד תרגום בשבת עצמה!

בתוספות נאמר שטווח הזמן הוא החל ממנחת שבת, אז הציבור מתחילים לקרוא את הפרשה הבאה, ועד שבת בה קוראים. בצוואתו של רבינו הקדוש ציווה שישלימו לפני שיאכלו בשבת. גם הרמב"ם כותב שהחובה היא חובה שבועית.

הכלבו אומר שמכיוון שניתן להבדיל עד יום שלישי, זה אומר שעד יום שלישי עדיין נמצאים בטווח של השבת. לאור זאת הוא מכריע שניתן לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום של השבת עד יום שלישי שאחרי השבת. לכאורה עולה מחלוקת בין בעלי התוספות אם הזמן מוגדר לפי הזמן בו הציבור קורא, או לפי המרחב של השבת (שמסתיים ביום שלישי).

באבודרהם אומר שיש להשלים את הפרשיות לפני שהציבור משלים אותן בשמחת תורה, ועדיף גם לפני יום הכיפורים כדי שחסרון קריאתן לא ייחשב לו לחטא ביום הכיפורים.

רבנו שמחה אומר שאין לאחר – מעבר ליום בו הציבור מסיים את התורה!

חובת הציבור להשלים את התורה

באור זרוע מסופר על קהילה בה בטלו את קריאת התורה. האור זרוע אומר שבשבוע שאחריו יש להשלים את הפרשה שלא נקראה באותה השבת. נקודה המודגשת אצלו היא כפירה במושג "שבת פרשת". אין הצמדה של פרשה לשבת. יש את הפרשה שרוב עם ישראל קוראים באותה השבת, וכמובן שנכון שכולם יישרו קו עם שאר העם, אך אין חיבור מהותי לשבת זו. אין סיבה שלא לקרוא את הפרשה בשבת הבאה.

המהר"ם מינץ (סימן פה) נשאל על מריבה שהייתה בקהילה לקראת סוף קריאת פרשה. רוב הציבור עבר למקום אחר וקרא שם. המהר"ם מינץ נשאל אם עליהם להשלים את הפרשה. הוא מגביל את חידושו של האור זרוע בשלוש הגבלות:

- א. אם הציבור המשיך את הקריאה במקום אחר, לא חלה חובת השלמה (גם אם עברו כמה שעות בין הקריאות).
- ב. יש להשלים פרשה אחת בלבד, ולא יותר.
- ג. אין להשלים פרשה מהספר הקודם.

נרחיב וננתח כל אחד מאלה:

הגדרת "ציבור" המחויב בהשלמה

המהר"ם מינץ אומר שמכיוון שרוב הציבור עבר למקום אחר וקרא שם, הציבור כולו יצא ידי חובת הקריאה. יש בכך שלושה חידושים: א. למרות שעבר זמן, זה נחשב המשך קריאת הציבור הזה. ב. למרות שינוי המיקום, זה נחשב להמשך קריאת ציבור זה. ג. למרות שלא כל הציבור עבר, זה נחשב להמשך קריאת ציבור זה.

באמת ליעקב ובעולת שבת פוסקים שאם קראו בבית כנסת אחד בעיר, אף על פי שלא קראו באחרים, אין חובה להשלים את הפרשה. עולה שלשיטתם דיינו שציבור כלשהו בעיר קרא, וכל העיר יצאה ידי חובת קריאת הפרשה.

האליה רבה ושערי אפרים אומרים שדבריהם מבוססים על דברי המהר"ם מינץ, אך המהר"ם מינץ דיבר על קבוצה מתוך אותה הקהילה, לא קהילות אחרות, גם אם הן מאותה העיר!

השלמת יותר מפרשה אחת

השערי אפרים פוסק כמהר"ם מינץ, שאין להשלים יותר מפרשה אחת.

האליה רבה וערוך השולחן תמהים על כך. הרי ההגיון בחובת השלמת הפרשיות הוא שצריכים להספיק את כל התורה כולה במשך השנה. מדוע שיהיה הבדל בין השלמת פרשה אחת והשלמת מספר פרשיות?

נראה שהמהר"ם מינץ סובר שיש מושג של "פרשת השבוע", ולכן חשוב להיצמד לפרשה הנוכחית. ניתן לכל היותר להשלים פרשה אחת, אך צריכים להישאר עם הפרשה הנוכחית, ללא הטרחת הציבור באופן מופרז על ידי קריאת יותר מפרשה אחת (יתכן והאור זרוע היה מסכים, אך היה אומר שניתן לקרוא שתי פרשיות בשבת זו, ושתי פרשיות בשבת הבאה, גם אם המשמעות היא שבשבת זו לא קוראים את "פרשת השבוע").

נפקא מינה מעניינת היא – מה יקראו במנחה, שני וחמישי בקהילה בה לא קראו את הפרשה בשחרית בשבת? הפתחי שערים אומר שיש לקרוא את מה שקוראים שאר עם ישראל. הדגול מרבבה מדגיש את זאת שצריכים לקרוא את מה ש"זמנו". שימו לב שהאור זרוע אינו מקבל את המושג הזה: אין מושג של "זמנו"! לגבי סדר הקריאה: האור זרוע אומר שיש להמשיך ממקום שהפסיקו. הרי אין מושג של "פרשת השבוע". בשערי אפרים נאמר שעקרונית יש להקדים את פרשת השבוע, אך השיקול של קריאת התורה כסדרה גובר על כך.

קריאה מספרים שונים

המהר"ם מינץ, ובעקבותיו השערי אפרים, אומרים שאין להשלים מספרים קודמים. לכאורה השיקול הוא שיש לקרוא את פרשת השבוע, ואין אפשרות לקרוא מספרים שונים. מכיוון שהאור זרוע כופר במושג של "פרשת השבוע", מסתבר שאם הוא מסכים שאין לקרוא מספרים שונים, היה אומר לקרוא בשבת זו את סוף הספר הקודם, ובשבת הבאה את שתי הפרשיות הבאות, למרות שהמשמעות היא שבשבת זו מוותרים בכוונה תחילה על קריאת "פרשת השבוע".

שימו לב שזה גם משפיע על אופן ההשלמה:

בדרך כלל, כאשר קוראים שתי פרשיות, יש לקרוא שלוש עליות וחצי מכל פרשה, בכדי שהפרשיות יקבלו את אותו מספר העליות.

כף החיים אומר שכאשר משלימים פרשה, יש לקרוא את כל הפרשה הקודמת, ועוד שלושה פסוקים, בעלייה אחת, מכיוון שהעיקר באותה שבת היא "פרשת השבוע" הנוכחי. כאמור, לכאורה האור זרוע אינו מקבל את המושג של "פרשת השבוע", ולשיטתו מסתבר שיש לקרוא כדרך שקוראים כל שתי פרשיות מחוברות – שלוש עליות וחצי לכל פרשה.

לגופם של דברים, הפרי חדש וערוך השולחן חולקים על המהר"ם מינץ, ואומרים שאין מניעה להשלים פרשיות מחומשים קודמים.

אם אין ציבור

בשערי אפרים אומר שאם לא התכנס ציבור בשבת זו, לא חלה עליהם חובת קריאת הפרשה, ואינם זקוקים להשלים את הפרשה שהחסירו.

השבות יעקב חולק על כך. הוא אומר שאם יש קהילה שיש בה מניין בצמצום, בשבת בה אין מניין יש להשלים את הקריאה בשבת הבאה. ברם, הוא כן סובר שיש מושג של פרשת השבוע, ולאור זאת אומר שאם הקריאה מתבטלת תדיר, לא חלה חובת השלמה עליהם כלל.

החיד"א אומר שאם עיקר הציבור קרא, אין חובה על יתר הציבור להשלים בשבת הבאה. אך אם הציבור לא התכנס, עליו להשלים בשבת הסמוכה.

יש לציין שהחיד"א אומר שאין להשלים את הקריאה במנחה של אותה השבת. הדגול מרבבה חולק עליו, ואומר שאם ניתן להשלים את פרשת הבוקר במנחה, יש לעשות כך. המשנה ברורה פוסק כדבריו.

ביחידה הקודמת למדנו על חובת הציבור בקריאת התורה, ובאיזה אופן חובה זו חלה על היחיד. ביחידה זו למדנו על חובת היחיד והציבור לקרוא את התורה כולה במשך השנה. ביחידה הבאה, האחרונה בסדרת תפילת הציבור, נלמד על תפקיד העולה והקורא, ובה נסיים את הסדרה הזו ואת עיסוקנו בהלכות תפילה.